

Més que una pila d'ossos

Des de la dècada dels 50 s'ha observat una preocupació creixent per la conservació del patrimoni dipositat als museus. El primer Conservation Workshop, organitzat per l'Institut Català de Paleontologia, a Sabadell, del 20 al 23 d'abril, va tenir per objectiu oferir models de formació als investigadors a fi de gestionar, d'una manera específica, les col·leccions de ciències naturals.

La divulgació del coneixement científic no acaba amb la investigació. Un dels seus pilars és la mostra dels resultats davant el públic. Per aquest motiu és bàsic que les col·leccions de ciències naturals es mantinguin en un estat òptim per a exhibir-les als museus. Amb la intenció de formar els investigadors en la conservació del patrimoni, l'Institut Català de Paleontologia (ICP), creat fa dos anys i dirigit per Salvador Moyà, va organitzar la setmana passada el primer Conservation Workshop, que va comptar amb la presència de les màximes autoritats en la matèria. Les conferències i els debats van tractar de qüestions com ara l'emmagatzemament, l'estudi de la temperatura als recintes d'exhibició i fins i tot la investigació sobre la conservació.

El Vapor Llonch de Sabadell, seu temporal de l'ICP, va acollir les quatre jornades d'intercanvi de coneixement entre investigadors. La jornada inaugural va comptar amb la presència de la primera tinenta d'alcalde de Sabadell, Montserrat Capdevila; el sots-director general de Patrimoni Cultural de la Generalitat, Josep M. Rueda; Salvador Moyà, director de l'ICP; i dues investigadores més d'aquest institut, Laura Celià i Sandra Val.

Sense conservació no hi ha patrimoni. Moyà va explicar quins són

els motius de l'Institut Català de Paleontologia per a dur a terme aquest congrés, el més important en la matèria acomplert mai a Catalunya. "La conservació de patrimoni cultural és un assumpte de gran actualitat, i no podem deixar de banda la importància que tenen els recintes que el custodien", va adduir Moyà, que també ho va considerar un deute amb el futur: "Si no conservem bé les col·leccions, algunes de les quals tenen centenars de milers d'anys, no seran vàlides per a generacions futures". La finalitat, doncs, és de formar els investigadors perquè tinguin pautes en matèria de conservació. "En unes altres disciplines, els conservadors i restauradors tenen una trajectòria històrica marcada i reconeguda, però en ciències la cosa més habitual és que siguin els investigadors mateix, encara que no tinguin una formació específica, que duguin a terme aquestes tasques", va continuar Moyà. A l'ICP estan convençuts que una investigació capdavantera en aquest àmbit requereix una bona conservació de restes vertebrals fòssils. L'Institut, que forma part del programa CERCA de la Generalitat, es fonamenta en la investigació, la conservació i la difusió de les col·leccions de ciències. "La conservació permet de fer una recerca millor i, d'aquesta manera, podem rebatre teories anteriors", va resumir el seu director.

Josep M. Rueda, sots-director general de Patrimoni Cultural de la Generalitat, va anunciar la creació de dos instituts d'investigació en paleontologia i arqueologia, "disciplines que hem de dimensionar millor", en paraules seves. Els sots-director de Patrimoni Cultural va queixar-se de la legislació actual, "que només considera la paleontologia com a patrimoni si forma part del quaternari". Rueda va explicar que en aquests moments ja s'ha engegat una comissió que s'encarrega de discernir les diferències entre la paleontologia i l'arqueologia. El sots-director de Patrimoni Cultural va remarcar la importància de la conservació integral, és a dir, des del jaciment fins al museu. "Hem de tenir en compte l'extracció, el transport, l'emmagatzemament i l'exhibició; sense conservació no hi ha patrimoni", va aclarir Rueda.

Restaurar és igual que conservar? Les jornades van comptar amb la presència de Gaël De Gichen, expert mundial en conservació preventiva. Conseller de l'ICCROM (Centre Internacional per l'Estudi de la Preservació i la Restauració del Patrimoni Cultural), autor de 60 llibres traduïts a 12 llengües i conferenciant a 90 països de tots els continents, De Guichen va destacar que "és molt difícil d'establir els límits de la paraula *conservació*, i per això hem de ser molt clars a l'hora de delimitar conceptes".

Conservació i restauració són paraules que es fan servir a totes les llengües. La biblioteca de l'ICCROM, la més completa en aquest àmbit, recull llibres que, segons quina sigui la seva matèria, parlen de conservació o de restauració. En el cas de la pell, parlen de conservació. En el cas del vidre, parlen de restauració. El motiu: ni els mateixos investigadors no es posen d'acord. L'opció que té més suport dels encarregats de la recerca paleontològica (un 46%, segons De Guichen) és la que considera tots dos termes com dues anelles interconnectades. Ara bé, tots coincideixen que tant la restauració com la conservació serveixen per a assegurar que les obres es mantinguin en el millor estat possible i que els missatges que contenen es transmetin al públic i als especialistes actuals i del dia de demà.

EL TEMPS

La seu de l'Institut Català de Paleontologia, ara tancada per reformes, també actuava de museu. Combinava conservació i restauració.

JORDI PLAY

Salvador Moyà, director de l'Institut Català de Paleontologia, opina que la investigació capdavantera requereix una perfecta conservació de les restes fòssils.

Gaël De Guichen va establir tres menes d'accions que, segons les obres sobre les quals actuem, delimitaran si conservem o si restaurem. Si allò que fem és retocar, reforçar, reenganxar, reintegrar o repintar duem a terme una restauració. En aquest cas, actuarem sobre una obra única que és afectada però en estat estable. El resultat serà visible de manera permanent. La feina del restaurador, en aquest cas, serà de retornar a l'obra una forma, un aspecte estètic o una funció tècnica perduda per una agressió passada que impedeix a l'obra de transmetre el seu missatge de manera completa.

El segon tipus d'accions és l'íntegrat per activitats com ara desinfectar, neutralitzar acidesa, dessalar i netejar la malesa. Fent això, duem a terme una conservació guaridora, atès que l'obra és destruïda per un agressor. L'objectiu principal és detenir l'agressió, que fa que l'objecte, únic, presenti un deteriorament actiu. El tercer grup d'accions és format per la ventilació, la filtració, l'organització de l'emmagatzemament

EL TEMPS

EL TEMPS

Per conservar restes inorgàniques, com aquestes de l'Institut Català de Paleontologia, cal lluitar contra tres enemics principals: la contaminació, les sals solubles i la pols.

EL TEMPS

i la involucració del públic. Aquí es on entra el concepte de conservació preventiva. El resultat mai no serà visible, perquè es tracta d'evitar el deteriorament de l'obra i agressions futures. És una tasca conjunta entre els professionals i el públic, la conservació preventiva.

"Ens veurem d'aquí a mil anys".

La documentació i la investigació són envoltades per la restauració, la conservació guaridora i la preventiva. És un procés integral en què es requereixen tots els vessants. El més desconegut de tots és la conservació preventiva, bàsicament perquè no té resultats visibles. "És difícil de convèncer les autoritats gestores del patrimoni que

Els investigadors dels museus de ciències naturals també han de saber conservar

inverteixin a prevenir, perquè no veuen la feina que es fa amb els seus diners", va explicar Gaël De Guichen. No obstant això, l'investigador francès va insistir a tenir en compte els processos d'emalatge, de transport i d'emmagatzemament, la seguretat, el control ambiental, el manteniment de l'edifici, els plans d'emergència, la formació del personal responsable i la sensibilització del públic.

"Per sort, ara ja som a la quarta etapa de la conservació preventiva", va concretar De Guichen. Les tres anteriors, amb inici el 1957, van anar afegint elements que podrien ser considerats nocius per a les col·leccions. A la dècada dels 50 —que es considera la primera etapa d'aquest mètode de conservació— hom pensava que la humitat relativa era l'impediment més gran per a mantenir les col·leccions en perfecte estat. Els anys 60 es van publicar els primers llibres i es van pronunciar les primeres conferències, com ara una que va tenir lloc a Londres i que va esdevenir el full de ruta per a museus de tot el món. Fins l'any 1996, però, no es va dur a terme cap activitat semblant

Patrimoni Cultural: hi haurà instituts d'investigació en paleontologia i arqueologia

a l'estat espanyol. La quarta etapa, en què l'investigador francès afirma que ens trobem, té origen en l'acceptació per part de l'ICCROM de la conservació preventiva com a millor mètode de manteniment.

En el cas específic de les col·leccions de ciències naturals, la planificació i el manteniment encara esdevenen més necessaris. Humitat, insectes i pols són els elements que, si preguntem als investigadors, afecten més els objectes exhibits o estudiats. De Guichen va insistir que cal una visió global quant a agressors. N'hi ha de moltes menes, molts d'ells d'origen humà. Si un museu no és ben planificat o si no es té cura de la manipulació d'objectes, l'efecte és el mateix que si la col·lecció es troba afectada pels insectes o per la humitat i el deteriorament no triga a aparèixer. "Els professionals cometem errors en documentació, emmagatzemament i comunicació interna. El magatzem no és un lloc de treball i no tothom ho té en compte", va al·legar De Guichen.

A l'hora de planificar la conservació preventiva, cal tenir en compte si la col·lecció és orgànica o inorgànica. Els agressors d'una mena de col·lecció o d'una altra són diferents. El foc, l'aigua, la llum, els insectes, els microorganismes, els rosegadors, la variació de temperatura dins el museu, la variació d'humitat relativa i la pols són els pitjors enemics de les col·leccions orgàniques. En el cas de les inorgàniques, les màximes preocupacions són el trencament, les sals solubles i la contaminació. "Les col·leccions són fràgils, i ho hem de fer veure", va raonar De Guichen. L'investigador francès es va acomiadar dels congressistes amb un exemple prou gràfic: "La conservació preventiva ens permetrà de tornar-nos a veure, ja convertits en esquelets, d'aquí a mil anys".

Oriol March Ledesma